

SLOVENSKÉ A ČESKÉ VÝTVARNÉ UMENIE

20. storočia

(diela zo súkromných zbierok)

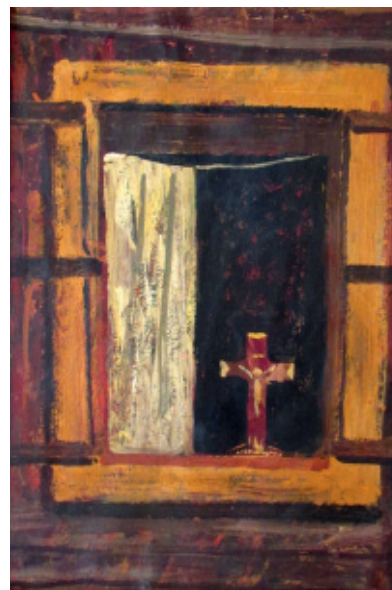
Zberateľské a prezentačné aktivity v období posledných rokov výraznejším spôsobom vystupujú z niekdajšej privátnej intimity i prevládajúcej anonymity zberateľov. Prevažujúca, výrazne osobná a temer neviditeľná aktivita nadobúda zásadnejšie odlišné postavenie. Akceptácia zberateľa na verejnosti, temer profesionálna starostlivosť o zbierku, jej rozsah a možnosti budovania, ale tiež systematická prezentácia privátnych kolekcii predstavujú spoločensky prínosné a vysoko pozitívne hodnoty predovšetkým niekoľkých posledných rokov. Diela získavané z privátnych prostriedkov sa stávajú viditeľnými. Mnohí zberatelia svojim pôsobením kultivujú verejný priestor, v ktorom ich pôsobnosť nezriedka prekračuje možnosti a dosah podobného úsilia profesionálnych inštitúcií. Súkromné kolekcie, neraz zberané po desaťročia, predstavujú veľmi špecifický fond kultúrneho dedičstva. Vytvárajú vo svojich mnohých prípadoch hodnoty, alternatívne dopĺňajúce donedávna dominantne pôsobiace zbierky verejných inštitúcií. Alternatívne, resp. neraz plnohodnotné zberateľské súbory v pluralitnom zmysle komplementárne vytvárajú donedávna ešte nejestvujúce spektrum zberateľského úsilia. To sa vymanilo zo svojej niekdajšej obmedzenosti na súkromný priestor zväčša rodinnej zbierky. Vlastnenie výtvarného diela, cieľavedomé vyhľadávanie a získavanie výtvarných diel nepredstavovalo najcharakteristickejší rys. Tradícia zberateľstva bola výrazne obmedzená, ba temer prerušená spoločenským vývojom v druhej polovici dvadsiateho storočia. Potreba vlastniť krásne dielo vyvolávala spojitosti so staršími kultúrnymi normami a spoločenskými hodnotami. Obmedzený trh s výtvarnými dielami, všeobecná finančná pauperizácia spoločnosti i zmena spoločenskej klímy, premena výtvarného umenia na prostriedok politickej propagandy, obmedzovanie jeho slobody a výtvarných možností, legitimizovanie ideológie a jej normatívnej socialistickej „vierouky“ prostredníctvom umenia zásadne limitovali možnosti na kultivovanie aktivít v optike niekdajšej doby, nesporne vnímaných ako prežívajúce relikty buržoáznych spoločenských čias. Zovretosť a limitovanie možností nielen umeleckej tvorby vytvorila korzet, v ktorom sa temer udusili aj zberateľské aktivity. Vlastnenie výtvarného diela sa nestalo zvyčajnou potrebou a zďaleka nepredstavovalo všeobecne jestvujúcu normu. Spoločnosť medzi rokmi 1950 – 1990 rozhodne nepriala systematickým zberateľským formám. Nejestvujúci trh i všeobecná premena vkusu i preferovanie potrieb pre pracujúcich z uvedených aspirácií a aktivít vytvárali prinajmenšom čudácky záujem, ak by sme opomenuli po-
dozrivý finančný aspekt, daný nízkymi finančnými možnosťami pre väčšinu obyvateľov socialistickej spoločnosti. Pre majoritu záujemcov o výtvarné dielo zväčša jedinou možnosť predstavovali predajne niekdajšieho Fondu slovenských výtvarných umení Dielo a ojedinelé predajne starožitností, zaštitené podnikom Klenoty.

Napriek podobnej, vcelku tristnej situácii akýsi trh s umením fungoval. Na lokálnej úrovni si príslušný terén podelili miestni produktívni výtvarní pragmatici alebo agilní amatéri. V zriedkavejšom prostredí so širšou komunitou maliarov existovala možnosť získania diela od známejšieho alebo renomovaného umelca nákupom v ateliéri. Pri nejestvovaní dnes štandardných aukcií výtvarného umenia a predajných galérií, resp. privátnych predajní starožitností bol výrazne minimalizovaný prístup predovšetkým k dielam staršieho umenia. Zdá sa, že v danom období bol najväčším „hráčom“ na pomyselnom trhu systém štátnych múzeí a galérií, ktoré celkom systematicky získavali diela staršieho i novšieho umenia. Verejnosť získavala kontakt s umením práve predovšetkým prostredníctvom muzeálnych a galerijných výstav a stálych expozícií.

Charakter zberateľskej činnosti pred rokom 1989 zodpovedal možnostiam a limitom doby. Obmedzené finančné zdroje pre väčšinu obyvateľov odsúvali vlastnenie hodnotného výtvarného diela do oblasti výrazne obmedzujúcej zberateľské možnosti. Mnohokrát nepoznateľné privátne

František Vobecký, Stromy v dedine, 1943

Miloš Alexander Bazovský, Okno, 1951

prostredie nikdy nevyklučuje možné prekvapenia. Väčšie alebo menšie súbory výtvarných diel alebo vlastnenie solitérnych diel poukazujú na potrebu vlastnenia krásneho predmetu a vytvárania predovšetkým intímneho privátneho priestoru. Vlastnenie výtvarného diela bolo typické predovšetkým pre vyššie sociálne skupiny. Vzťah k umeniu a jeho získavaniu a uchovávaní vo výraznej miere podporovalo vzdelanie. V mnohých rodinách a súkromných majetkoch sa diela prenášali cez generácie. Pre mnohých práve výtvarné dielo predstavuje kontakt s históriou, odkazuje na aktivity a čítanie predkov. V ideálnom zmysle sa zdedené výtvarné dielo stalo zdrojom estetickej hodnoty, nielen osobnej alebo rodinnej spomienky a dôvodom na trvalejšie alebo tiež systematickejšie kultivovanie získaného odkazu a inšpiratívneho podnetu. V pragmatickejšom zmysle sa napríklad zdedené alebo darované dielo stalo rýchlym spôsobom na získanie finančných prostriedkov.

Zberateľské úsilie zvyčajne nelemuje žiaden vonkajší ruch. Podobné rýdzo osobné úsilie nevyžaduje pozornosť a publicitu. Aj preto je dosť obmedzené a neraz nemožné doložiť podobné aktivity.

Zvyčajne sa tak stáva len v obmedzenom zmysle s aktívnou účasťou majiteľa diel. V bežnej forme je „odhalenie“ diela a potenciálneho zberateľa často vecou náhody alebo trpezlivého pátrania či nie vždy bezproblémového preniknutia do prostredia tejto špecifickej komunity a prekonania jeho „ochranných“ bariér. „Tiché“ informácie, relevantný dôvod alebo odporúčanie či získaná dôvera predstavujú nie vždy jednoduchú a priamočiaru cestu za zviditeľnením a doložením existencie podobných aktivít i súborov diel či zbierky. Vzhľadom na súčasnosť a dosahovanú cenu umenia je jedným z dôvodov neviditeľnosti podobných pokusov aj jednoduchý a pochopiteľný dôvod – ochrana a bezpečnosť súkromia, majetku a diela.

Diela výtvarného umenia sa mnohokrát zmenáhla, pozvoľna a nenápadne, často bez viditeľného koncepčného zámeru, stávajú z rôznych dôvodov predmetom neskoršej krásnej vášne a sústredeného záujmu. Zberateľ sa zvyčajne nestáva pragmatickou voľbou. Podobne ako je len veľmi obtiažne definovať počiatky a zdroje záujmu o výtvarné umenie u jeho tvorcov – maliarov, grafikov, sochárov, rovnako je veľmi zložitá výskúmať prvotné zdroje zberateľského záujmu. Mnohí aktívni zberatelia sa dopracujú k podobnej činnosti až ako zrelí a v iných oblastiach úspešní aktéri. Viaceré aktivity uvoľní finančná sloboda a dostatočný kapitál, cit pre investíciu, pragmatická voľba ba viera v akumuláciu hodnoty. Brutálnejší prístup prezentujú navonok takisto zberateľsky pôsobiace aktivity, okato akumulujúce zväčša nevkus a prepych, ktorý kupuje dekoráciu a zdanie kultivovanosti. Nevedno, kde sa ukrýva zberateľské teritórium. Pomerne často k nemu nevedie (aspoň zdanlivo) viditeľná cesta. Cieľ sa postupne vynorí sám, logicky očistený hodnotami, ktoré určia, či

František Malý, Portrét, 1973

Vladimír Kompánek, *Mačka*, 90-te roky

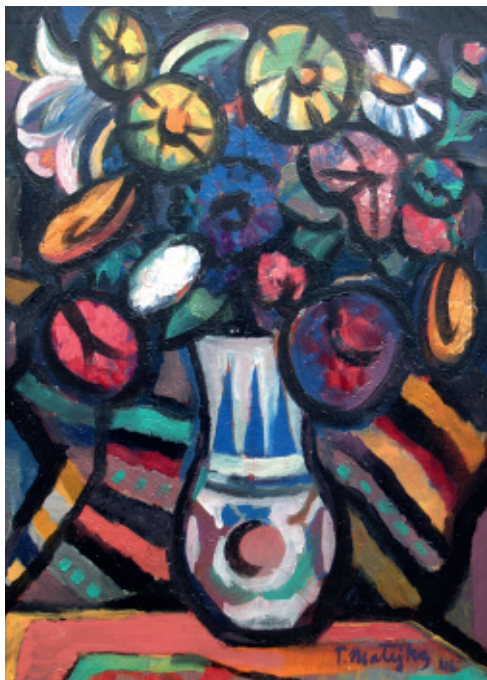
dané úsilie bolo kultivovaným akvizíčným konaním, citlivým a znalým neraz temer profesionálnym úsilím, alebo iba zhromažďovaním a kope-ním hromadiacich sa diel bez duše, pohladenia dotyku skutočnej múzy a umenia, a napokon aj bez hod-noty. Zberateľské úsilie, vo svojej podstate náročné na koncepčnú činnosť, sformulovanie predstavy a neustálu kultiváciu vkusu, by ne-malo prezentovať vycerené vlčie te-sáky. Forma kultivovanej činnosti, vedenej temer abstraktnou predsta-vou harmónie, citovej a estetikej plnosti neraz naráža na limity prag-matizmu a pochopiteľnej súťaživosti. Dôležitejší než aspekt samotného zberania je jeho cieľ, predstava o diele i napokon samotné najnú-tornejšie motivácie a dôvody, ktoré túto krásnu a nesmierne náročnú voľbu podmieňujú. Mnohí zberatelia k umeniu smerujú akoby neve-domky, pozvoľna a cez mnohé kvali-tatívne aj finančné omyly. Neraz v zberateľských omyloch aj ukončia svoje úsilie. Skúsenosť, schopnosť si zadefinovať cieľ svojej krásnej, ale aj náročnej aktivity nezriedka absen-tuje rovnako, ako často prekvapuje temer nepo-chopiteľná schopnosť daného kolekcionára obetavo a s nadšením vytvoriť štruktúrovanú a výtvarne a hodnotou bohatú kolekciu takmer z ničoho... Získavanie diela mnoho ráz neurčuje jeho krása alebo krásno vnímané záujemcom o konkrétne dielo, ale jeho zovšeobecňovaná hodnota, „kalibrovaná“ etalónom výsledkov aukcií a potreba „mať“ dielo autora, ktorý je v kurze. Módni autori a autori, ktorých cena stúpa do ne-bies... Niekedy záujem o dielo môže predstavovať akýsi šprint za chimérou, vzdialený zberateľským hodnotám a jeho určitému étosu. Aké je len veľmi obtiažne definovať počiatky a zdroje zá-ujmu o výtvarné umenie u maliarov, rovnako je veľmi zložitá výskúmať prvotné zdroje zberateľ-ského záujmu. Obrazy neraz prechádzajú cez via-

Imro Weiner-Kráľ, *Jar na lazoch - Vlkov*, 1964

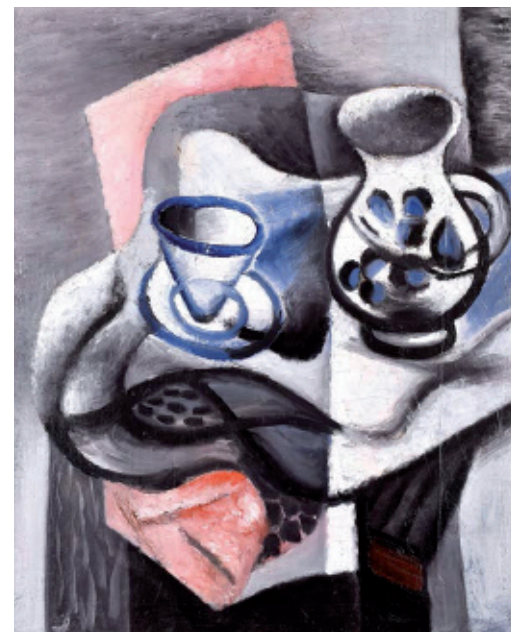
ceré generácie, pripomínajú rodinnú kontinuitu. Predstavujú prostriedok na vnímanie plynúceho času. Odkazujú na ukotvenie človeka v historickej a kultúrnej štruktúre. Stávajú sa určitou formou pamäte. Obrazy po starých rodičoch, príbuzných s rôznou mierou blízkosti a emotívnosťou vzájomných vzťahov môžu predstavovať intenzívnu spomienku, odovzdanú relikviu, poučenie i svedectvo o túžbach skôr žijúcich a neraz už nezná-mych ľudí zo vzdialených predošlých čias.

V košickom prostredí, známom významnou kultúrnou tradíciou, malo zberateľské úsilie pomerne dostatočne bohatú tradíciu. Do roku 1989 také po-kusy neboli príliš zverejňované. Podobné aktivity mohli získať vo verejnosti širšiu podporu a prípadnú publicitu až po roku 1989. Niekdajšie vo výrazne súkromnom priestore uchovávané kolekcie, určené a prístupné predovšetkým úzkemu súkrom-nému a zväčša rodinnému okruhu, po-

Peter Matejka, *Kytica*, 1946

zvoľna menia svoju pozíciu. V priebehu uplynulých dvadsiatich rokov zbera-teľská činnosť získala výraznejšiu verejnú formu. Rozšíril sa počet zbera-teľov a predovšetkým výrazne sa otvo-rili možnosti a ochota zberateľov – majiteľov diel zverejňovať svoje zbierky. Situácia dospela k podsta-tnému obratu. Doteraz v súkromí ucho-vávané diela sa v niekoľkých posledných rokoch vo výraznejšej miere stávajú objektom výstavnej pre-zentácie. Stávajú sa viditeľnými na ve-rejnosti a sú súčasťou verejnosťou vnímaných a výraznejšie sledovaných aktivít. V košickom zberateľskom pro-stredí podobný vývoj už niekoľko rokov nadobúda výraznejšie aktivity. V prie-behu posledných dvoch desaťročí postupne vznikali významnejšie zbera-teľské súbory, zamerané na výtvarné umenie dvadsiateho storočia alebo na novšie a súčasné výtvarné umenie. Kul-tivuje sa, početne sa rozširuje a otvára zberateľská scéna. Na scéne pôsobí niekoľko angažovaných a zanietených aktérov. V priebehu dlhšieho časového obdobia boli ich zbierky prístupné pre prezentačné aktivity slovenských galérií. Mnohé kolekcie vytvorili súbory diel, porovnateľné so zbierkami verejných inštitúcií. Stali sa základom pre viacero významných kolektívnych i autorských prezentácií. V košickom zberateľskom prostredí jestvuje logická a pri-rodzená potreba poskytnúť verejnosti pohľad na jednotlivé diela i súbory diel. Jeden z výsled-

František Vobecký, *Zátišie*, 30-te roky

kov uvedeného procesu predstavuje príprava a realizá-cia výstavy prezentujúcej diela z českého a slovenského vý-tvarného umenia, ktorá vzhľa-dom na rys premiérovej prezentácie, mapovania pro-stredia i limity výstavného prie-storu predstavuje koncept možných budúcich podobných aktivít.

Košické zberateľstvo bolo logicky viazané na miestnu ko-šickú, resp. východoslovenskú scénu. Tradícia výtvarného umenia v Košiciach patrí medzi najvýznamnejšie hodnoty slo-venskej výtvarnej kultúry. V priebehu uplynulých desa-ťročí v košickom výtvarnom prostredí pôsobilo mnoho výni-močných výtvarných umelcov. Viacerí umelci patria medzi zá-sadné osobnosti slovenskej vý-tvarnej kultúry. Vo verejnosti i v zberateľskej komunite mimo-riadnym spôsobom rezonuje zakladateľský význam maliar-skej tvorby Konštantína Kőváriho-Kačmarika. Podobne výnimočné miesto v počiatkoch modernej slovenskej maľby patrí Elemírovi Halászovi-Hradilovi.

Ladislav Guderna, *Javorový list*, 1964

Medzi najvýznamnejších slovenských maliarov-krajinárov nesporne patrí Ľudovít Čordák. Zakla-dateľský charakter tvorby Antona Jasuscha pre moderné slovenské maliarstvo je neprehliadnu-teľný. Skutočným fenoménom súčasného zberateľstva sa stala tvorba výnimočného košického maliara Júliusa Jakobyho. V poslednom období doznela mimoriadneho zhodnotenia jedinečná sochárska tvorba Márie Bartuszovej. Zo súčasných košických maliarov sa stal výrazne zhodno-covaným maliarom napríklad predstaviteľ mladšej výtvarnej generácie Ján Vasilko. V kontexte zmienenej skupiny mien pôsobila veľmi početná skupina umelcov, ktorí svojou tvorbou vytvárali východiská pre postupné konštituovanie košického zberateľského prostredia.

Na košickej zberateľskej scéne došlo v priebehu posledných približne dvadsiatich rokov k pomerne výraznej premene v koncepčnosti, striktnosti a profesionalizácii aktivít. Niekdajšie heterogénne do šírky budované súbory, samozrejme, ostávajú v polohe väzby a vzťahu na diela

Endre Nemeš, Chaos v meste, 1945

a autorov, typických predovšetkým pre lokálnu domácu scénu. V priebehu času sa stávali objektom zbierania diela známych autorov, ako boli napríklad významný grafik a kresliar Ľudovít Feld. Verejnosťou bola veľmi pozitívne prijímaná tvorba významného koloristu Juraja Collinásyho. V rôznych početných, menších i solitérnych zbierkach boli často zastúpené diela Ľudovíta Čordáka, Antona Jasuscha, Alexandra Eckerdta, Júliusa Bukovinského, Andreja Doboša a mnohých ďalších košických autorov. Určitým fenoménom záujmu o diela košických maliarov predstavovala od polovice osemdesiatych rokov tvorba Michala Čičváka a predovšetkým Nikolaja Fedkoviča a Štefana Roskoványiho, ktorí výrazným a temer ikonickým spôsobom spopularizovali dobové lokálne maliarstvo. Samozrejme, nie je možné opísať detailnejším spôsobom množstvo súkromných lokácií diel v zbierkach širších, ale často zastúpených iba niekoľkými solitérnymi dielami. Platí, že nie každý majiteľ diela, resp. diel sa stáva zberateľom. Vášeň, pohltenie objektom záujmu, sústredená a cielavedomá činnosť, neustály kontakt a prehľbujúce sa znalosti zásadne oddeľujú limity zberateľstva. V poslednom období sa zberateľstvo stalo aj finančne náročnou aktivitou, ktorá pozvoľna redefinuje štruktúru zberateľstva.

Mnohé akvizičné zberateľské aktivity košických zberateľov pokročili výrazne smerom k profesionálnej forme. Komunikácia s externým prostredím, spolupráca so zbierkovými inštitúciami, podpora prípravy individuálnych autorských alebo kolektívnych či tematických výstav a kooperácia s ostatnými prezentačnými aktivitami vytvorila z mnohých košických zberateľov významných partnerov. V určitých prípadoch ich spolupráca umožňuje realizovať viaceré výstavné projekty a v istých prípadoch sa práve ich aktivity stávajú zásadným stimulom pre rozvoj predovšetkým publikačných a prezentačných počínov. V doterajšom období rôznou mierou spolupracovali ako partneri inštitúcií. Za významnú zmenu môžeme označiť práve prípravu výstavy českého a slovenského výtvarného umenia, ktorá cieleným úsilím o inštitucionalizovanie predstavuje nový prístup k prezentácii zberateľských aktivít. V doterajšej praxi zberatelia podporovali svojimi akvizičnými aktivitami predovšetkým činnosť zbierkových inštitúcií. V terajšej zásadne

odlišnej situácii sa podobnou – výstavnou inštitúciou – stávajú samotní zberatelia, prostredníctvom novovzniknutej platformy.

V priebehu deväťdesiatych rokov sa začali vytvárať zbierky výtvarného umenia, ktoré menili dovtedajšie podoby zberateľstva. Vznik trhu a možnosti cieleného vyhľadávania a získavania výtvarných diel vytvoril viaceré koncepčne budované zbierky. O desaťročie skôr, už na samom začiatku osemdesiatych rokov, pozvoľna vznikala významná privátna kolekcia diel Júliusa Jakobyho, ktorá neskôr partnerským spôsobom kooperovala na zásadných a reprezentatívnych prezentáciách umelcovej tvorby. Zbierka, ktorá bola postupne dopĺňaná tiež o diela Juraja Collinásyho, Antona Jasuscha, Ľudovíta Čordáka alebo Gejzu Kieselbacha, patrí medzi najskoršie podobné košické privátne zbierkové korpusy.

Od roku 2004 funguje privátny galerijný priestor, verejnosti sprístupňujúci dielo významného košického

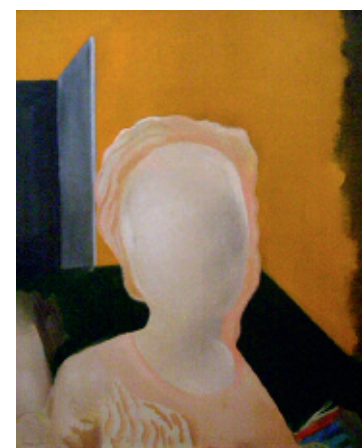
Alexander Eckerdt, Autoportrét, 1969

maliara, grafika a kresliara – Malá galéria Alexandra Eckerdta. Významnou zbierkou, presahujúcou kontext slovenského zberateľského a výtvarného priestoru, sa nesporne stala kolekcia vytvorená z celoživotného diela výnimočnej sochárky Márie Bartuszovej. Zásadným spôsobom pôsobí významná privátna zbierka, sústreďujúca diela košickej moderny a predovšetkým Antona Jasuscha, ktorá podstatne limituje možnosti akýchkoľvek ostatných prezentácií aj verejných zbierkových inštitúcií. V košickom prostredí v rámci jednej privátnej kolekcie existuje verejnosti len málo známy súbor diel maliara a grafika Ernesta Zmetáka. V kontexte košických akvizičných aktivít okrem ďalších zozbieraných diel existuje významný súbor z tvorby Vincenta Hložníka, ktorý napríklad dopĺňa početný súbor diel košického maliara Jozefa Fabiniho alebo významná kolekcia z diel Júliusa Jakobyho. Spomedzi niekoľkých zberateľských kolekcí, zaujímavých kvalitou, rozsahom aj šírkou autorského zastúpenia, vyniká napríklad pomerne nenápadná zbierka, sústreďujúca sa okrem iných diel košického výtvarného umenia na tvorbu významného košického maliara Elemíra Halásza-Hradila. Podobných príkladov by bolo možné uviesť niekoľko. Jedným z najrigoróznejších a najkoncepčnejších privátnych akvizičných počínov, ojedinelým aj v slovenskom kontexte, sa stala významná košická zbierka, zameraná na súčasné slovenské a tiež české výtvarné umenie. Zbierka sa svojím charakterom stala jedinečnou kolekciou, ktorá sa vymyká zvyčajnej zberateľskej praxi svojho prostredia. Vznikla zásadným prehodnotením skorších aktivít, svojho dôsledného očistenia, predefinovania záujmu a sústredenia sa na vymedzený generačný okruh tvorcov. Predstavuje dôležitý fenomén, pretože záujem verejnosti o súčasné a generačne mladšie umenie je neporovnateľný so záujmom o klasické a už overené výtvarné hodnoty. Podobne ako pri každej podobnej dobre zostavenej kolekcii je významný zhodnocujúci aspekt. Diela Konštantína Kőváriho-Káčmarika, Júliusa Jakobyho, Ľudovíta Čordáka, Juraja

František Jiroudek, Ležiaci akt, 40-te roky

Collinásyho, Konštantína Bauera alebo Elemíra Halásza-Hradila predstavujú už overenú hodnotu a nadčasovú zberateľskú krásu. Rozhodnutie vybudovať zbierku súčasného výtvarného umenia predstavuje významný počín aj z hľadiska stimulácie a kultivácie mladšej výtvarnej scény. Prostredníctvom podobných aktivít zbierka pracuje s významnými menami generačne mladších autorov, ako sú napríklad Bohdan Hostiňák, Marko Blažo alebo Ján Vasilko, ktorých tvorba predstavuje významné hodnoty súčasnej slovenskej maľby. V kontexte dlhodobo utlmenej až letálnej koncepcijnej akvizičnej činnosti verejných zbierkových inštitúcií (podobne ako pri ostatných akvizičných oblastiach) môžeme hodnotiť uvedenú aktivitu ako zásadnú.

Viera Kraicová, Tajomná, 1979

české maliarstvo, prezentované spolu s dielami novšieho slovenského maliarstva, môžeme pokladať za charakteristický zberateľský súbor. Jeho ambíciou je priniesť pohľad na diela, ktoré zväčša po dlhé obdobie prítomné predovšetkým v košických zbierkach doteraz neboli prezentované. Diela doteraz anonymné, uchovávané pred pohľadom verejnosti v neprístupnom prostredí, sa stali dôvodom pre pomerne ojedinelú prezentáciu. Idea a realizácia výstavy predstavuje pilotný počín, približujúci doteraz neznáme diela mnohých známych a významných českých a slovenských autorov. Premiérová výstava otvárajúca výstavnú platformu, organizovanú skupinou košických zberateľov, znamená významný prísľub a rozšírenie prezentačných

Miloslav Chlupáč, Matka s dieťaťom, 2000

znamná česká menšina, podieľajúca sa na správe štátu, verejnej službe i budovaní československej armády. Druhý výrazný impulz k posilneniu prítomnosti českej kultúry v košickom prostredí predstavovalo založenie Hutného kombinátu – neskorších Východoslovenských železiární, pri výstavbe ktorých sa podieľali mnohí českí špecialisti a pracovníci. Podobne – okrem existencie spoločného štátu – prišlo do Košíc mnoho občanov českej národnosti v dôsledku služby v armáde alebo napríklad vznikom a rozvojom košického vysokého školstva. V prostredí s významnou českou komunitou nachádzalo svoje miesto i české výtvarné umenie. Solitérne zachované diela, doteraz spoločne neprezentované, predstavujú zaujímavú a vlastne doteraz nepoznanú súčasť dnešnej košickej výtvarnej kultúry. V súbore autorov sú zastúpené významné mená če-

ského maliarstva, ako je napríklad moravský maliar Joža Úprka, František Foltýn, František Jiroudek, František Malý, Miroslav Chlupáč alebo Václav Špála. České výtvarné umenie, prezentované v zbierateľskej kolekcii, významnou mierou odkazuje na svoje modernistické ukotvenie. Štylizovanosť prejavu, „hranatosť“ geometrického videnia motívu a rozkladu objemovej a priestorovej formy sa neraz prenáša i do maľby krajiny, ktorá je zastúpená dvoma základnými polaritami: ako krajina s modernistickým cítením, rozvíjaným v intenciiach významnej českej medzivoj-

novy tradície moderny, zastúpený tvorbou Václava Špála a Františka Foltýna. Odozvu modernistickej tradície vo výraznej reduktívnej výtvarnej forme nachádzame v tvorbe Jaroslava Grusa alebo Miroslava Chlupáča. Zaujímavým autorom, zastúpeným v súbore diel, je František Malý, ktorého diela prezentujú poetickú a surrealistickú líniu českého umenia, v slovenskom výbere reprezentovanou podobne ladenou tvorbou Imra Weinera-Kráľa. Tradičnejšiu líniu záujmu o krajinu predstavuje napríklad klasický mestský žáner – pražská veduta, dokladajúca citlivé impresívne videnia maliara Jana Slavička. Špecifický žáner predstavuje tvorba významného moravského maliara Jožu Úprku, programovo maľujúceho folklórne témy z moravského Slovácka. Ženská postava odtá v bohatom farebnom kroji bezprostredne pripomína podobné typické motívy slovenského ľudovo-žánrového maliarstva, ako to dokladá tvorba Martina Benku alebo tiež Teodora Jozefa Moussona. Špecifickým spojením medzi českým a rurálnejšie cíteným slovenským výtvarným umením sa stal práve folklórny motív. Jeho typickým reprezentantom v slovenskom výtvarnom umení je špecifický maliar Ján Hála, programovo maľujúci folklórne vnímanú krajinu okolo liptovského Važca a jej charakteristické ľudové typy. Hála i Jaroslav

Po vzniku Československej republiky prišla do Košíc vý-

ber pokrýva celé uplynulé storočie. Kolekcia diel odkazuje na široké názorové spektrum, typické pre podobne vytvárané výstavné súbory: tradičnejšie a konzervatívnejšie maliarske hodnoty vzhľadom na vývojovú líniu výtvarného umenia prezentuje napríklad maliarska tvorba Gejzu Angyala alebo Júliusa Koreszku, impresívny model maliarskej krajiny a videnia motívu dokladá tvorba známeho krajinára Jozefa Kollára i špecifická žánrová maľba Teodora Jozefa Moussona, sústreďujúca svoju pozornosť predovšetkým na ľudové a folklórne motívy. Silné autorské zastúpenie zaujíma generácia maliarov, ktorí v prvej polovici štyridsiatych rokov postupne vstupovali do slovenského výtvarného umenia. Široké zastúpenie tvorby tejto generácie poukazuje na ich významný prínos do dejín novšieho slovenského maliarstva. Zastúpenie v početných súkromných zbierkach poukazuje tiež na ich žiadanosť a pretrvávajúci zbierateľský záujem. Zakladateľský význam tvorby Martina Benku alebo grafika Kolomana Sokola je nesporný. Podobný výnimočný význam pre vývoj slovenského výtvarného umenia predstavuje tiež tvorba košických maliarov Ľudovíta Čordáka, Elemíra Halásza-Hradila alebo Antona Jasusucha. Zbierateľskú atraktivitu a príťažlivosť ich maliarstva môžeme pokladať za nadčasový fenomén. Rovnako významná je generácie mladšia tvorba výnimočného koloristicky založeného košického maliara Juraja Collinásyho. Maliarstvo Júliusa Jakobyho predstavuje skutočný fenomén posledných dvoch desaťročí. Význam autora, jeho výnimočný výtvarný profil a osobnosť opakovane potvrdzuje neutíchajúci a výrazný záujem o jeho diela.

Jaroslav Paur, Tmavý satelit, 70-te roky

Významnými predstaviteľmi slovenského maliarstva a grafiky druhej polovice dvadsiateho storočia boli reprezentanti generácie, aktívnej od počiatku štyridsiatych rokov, ktorej viacerí patrili medzi zásadné osobnosti slovenského povojnového umenia. Autori ako boli Vincent Hložník, Ján Želibský, Eugen Nevan, Július Nemčík reprezentujú líniu absolventov pražských výtvarných štúdií. Ernest Zmeták študoval v Budapešti a Ladislav Guderna sa stal absolventom Oddelenia kreslenia a maľovania na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave. Prínos osobností, ako boli Ján Mudroch alebo Peter Matejka, bol okrem ich maliarskej tvorby rovnako významný v ich pedagogickej činnosti, spojenej predovšetkým s pôsobením na Vysokej škole výtvarných umení. Významným dielom vstúpila do slovenského výtvarného umenia možno solitérne pôsobiaca Viera Kraicová, ktorá vytvorila špecifické a výrazné osobité dielo. Početná skupina vystavujúcich autorov reprezentuje kľúčovú generáciu slovenského maliarstva druhej polovice dvadsiateho storočia. Niekoľkí zastúpení maliari patria do skupiny, resp. generácie prvých absolventov bratislavskej Vysokej školy výtvarných umení. Tvorba Milana Lалуha a Vladimíra Kompánka predstavuje dielo významné svojou výtvarnou hodnotou i vývojovými vzťahmi, súvisiacimi so zásadným procesom redefinovania výtvarného umenia po jeho naturalistickej a dogmatickej fáze v päťdesiatych rokoch.

Jaroslav Grus, Červené mesto, 50-te roky

František Vobecký, Na okne, 1966

Milan Láluha, Tetky pred kostolom, 1980

novy tradície moderny, zastúpený tvorbou Václava Špála a Františka Foltýna. Odozvu modernistickej tradície vo výraznej reduktívnej výtvarnej forme nachádzame v tvorbe Jaroslava Grusa alebo Miroslava Chlupáča. Zaujímavým autorom, zastúpeným v súbore diel, je František Malý, ktorého diela prezentujú poetickú a surrealistickú líniu českého umenia, v slovenskom výbere reprezentovanou podobne ladenou tvorbou Imra Weinera-Kráľa. Tradičnejšiu líniu záujmu o krajinu predstavuje napríklad klasický mestský žáner – pražská veduta, dokladajúca citlivé impresívne videnia maliara Jana Slavička. Špecifický žáner predstavuje tvorba významného moravského maliara Jožu Úprku, programovo maľujúceho folklórne témy z moravského Slovácka. Ženská postava odtá v bohatom farebnom kroji bezprostredne pripomína podobné typické motívy slovenského ľudovo-žánrového maliarstva, ako to dokladá tvorba Martina Benku alebo tiež Teodora Jozefa Moussona. Špecifickým spojením medzi českým a rurálnejšie cíteným slovenským výtvarným umením sa stal práve folklórny motív. Jeho typickým reprezentantom v slovenskom výtvarnom umení je špecifický maliar Ján Hála, programovo maľujúci folklórne vnímanú krajinu okolo liptovského Važca a jej charakteristické ľudové typy. Hála i Jaroslav

Augusta predstavujú na Slovensku naturalizovaných českých maliarov, ktorí našli celoživotný záujem v maľovaní obrazu tradičného folklórneho Slovenska, aby sa napokon stali jeho typickými reprezentantmi. Podobným českým autorom, maliarom žijúcim na Slovensku, bol Jaroslav Votruba, so zaujatím maľujúci tradičné podoby Vysokých Tatier.

Prezentované slovenské výtvarné umenie zo súkromných zbierok zastupuje široké generačné spektrum. Autorským zastúpením maliarsky

Ján Želibský, Útek, 1940

limitovaná a obmedzená. Prejavom lásky k umeniu je tiež ochota sa podeliť s krásnym, ktoré ostáva temer výhradne v intimite domova.

Existencia výrazne sa prejavujúcej skupiny košických zberateľov výtvarného umenia je veľmi prínosná. Predstavuje významnú spoločenskú a kultúrnu hodnotu. Predovšetkým po roku 1990 sa stali podobné aktivity ešte významnejšími. Klasické zberateľské inštitúcie v akvizičných činnostiach dlhodobo stagnujú. Získavanie zbierok by mal byť citlivý, cielený a dlhodobý proces. Pri obmedzenej akvizičnej činnosti sa práve aktivita zberateľov stáva v mnohých prípadoch jediným aktívnym prejavom v danej sfére. Mnohé zbierky majú charakter profesionálne koncipovaných súborov. Viacerí zberatelia sa stali aktívnymi partnermi pre galerijné a muzeálne inštitúcie.

Július Nemčík, Práčky na potoku, 1948

v spolupráci so Slovenskou národnou galériou v Bratislave a Východoslovenskou galériou v Košiciach. Podobne s podporou privátneho prostredia bola realizovaná aj rozsiahla Jakobyho monografia.

V priebehu niekoľkých posledných rokov, sledujúc iba aktivity v košickom prostredí, sa mnohí súkromní zberatelia a majitelia diel podieľali zásadným spôsobom na viacerých výstavách. Môžeme uviesť napríklad výstavu z tvorby Teodora Jozefa Moussona, Alexandra Eckerdt, Michala Čičváka (spolupráca s Múzeom Vojtecha Löfflera), Antona Jasuscha a Ľudovíta Čordáka (Východoslovenské múzeum v Košiciach) alebo Gejzu Kieselbacha (Východoslovenská galéria v Košiciach). Len s podporou a záujmom zberateľskej obce bolo možné pripraviť viaceré širšie

Vincent Hložník, V cirkuse, 1947

Prezentácia zbierok českého a slovenského výtvarného umenia je prejav aktívne pôsobiaceho zberateľského úsilia. Diela zväčša pochádzajú z rozptýlených privátnych zdrojov. Významnú časť predstavenej kolekcie diel tvoria diela, ktoré sa v priebehu času stali súčasťou cielené a aktívne budovaných zbierok. Výstava je dôkazom ambícií v komunite zberateľov. Predstavuje vyjadrenie vzťahu ku krásnu i obetavosť, s ktorou sú podobné krásne zbierky budované. Zberateľské pôsobenie ne znamená len schraňovanie diel, vôbec neznamená ich spoločenskú izolovanosť v súkromí alebo akési ich uväznenie. Samozrejme, prístup k dielam predovšetkým z menších kolektív a súborov a predovšetkým u majiteľov, ktorí nevstupujú do významnejších aktivít, býva neraz

prehliadky zamerané na košické a východoslovenské maliarstvo dvadsiateho storočia. Charakteristickým príkladom podobnej kooperácie bola príprava výstavy košickej moderny, k realizácii ktorej významnou mierou prispeli práve privátne zbierky výtvarného umenia. Významnou mierou sa na verejnosti ako prajný kooperujúci zberateľ a partner pri viacerých širších prehliadkach prezentovalo občianske združenie CMUK/Club milovníkov umenia Košíc. Výstavy Od starej krásy po nové umenie I, II, Femme fatale, Obrazy Košíc, realizované v spolupráci Združenia CMUK a Múzea Vojtecha Löfflera, patria medzi dobré príklady náročnej, ale zmysluplnej spolupráce medzi inštitúciami a zberateľským prostredím s vedomím, že bez podpory zberateľov a zapožičania diel v súkromnom majetku by podobné výstavy neboli realizované.

Výstava súkromných diel českých výtvarných umelcov predstavuje svojím spôsobom pilotný projekt. Vytvorenie koncepčného miesta pre podobné aktivity predstavuje nesporné obohatenie výstavného, výtvarného, kultúrneho aj spoločenského prostredia Košíc.

Július Jakoby, U kováča, 1950

Martin Benka, V zime na dvore, okolo 1915

je zastúpené v zbierke pražskej Národnej galérie, ktorej riaditeľ Jiří Kotalík umelcov maliarstvo obdivoval. Grafik a maliar Alexander Eckerdt pred nástupom na Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave študoval na strednej grafickej škole v Prahe. Z mladších košických autorov pražské štúdium absolvovali napríklad Anna Bartuszová, Zbyněk Prokop alebo Martin Zbojan. Podobné ďalšie prepojenia by bolo možné ešte nachádzať... Každá výstavná prezentácia je predovšetkým o krásnych, interesantných a podnetných dielach. Zároveň však každá podobná prezentácia je hlbším štruktúrovaným odkazom, ktorý umocňuje a sprevádza v danom prípade krásu vystavených diel.

Eugen Nevan, Žena v sevárom, okolo 1940

V primárnej rovine sa prezentujú diela doteraz z viacerých dôvodov verejne neprezentované. Okrem samotnej prezentácie doteraz neprezentovaných diel výstava odkazuje na spoločné kultúrne tradície a spolupatričnosť. Prípomína tiež československú minulosť v spoločnom štáte, ktorej počiatok si pripomíname na budúci rok. Vzťah k českej kultúre v košickom prostredí je hlbší predovšetkým vo výtvarnej kultúre a umení. Odkazy na české výtvarné prostredie sú v košických súvislostiach dostatočne prítomné. V Košiciach pôsobil významný maliar Ľudovít Čordák, ktorý podstatnú a zásadnú časť svojej výtvarnej prípravy absolvoval v pražskom prostredí. Maliar Juraj Collinásky našiel takisto výtvarné poučenie v Prahe. Významným predstaviteľom košickej moderny bol moravský maliar František Foltýn. Sochár Vojtech Löffler otvoril svoju tvorbu aj prostredníctvom skúseností zo svojho pražského pobytu. Výnimočný sochár Ján Máthé absolvoval pražské štúdiá a podobne aj významný sochár Juraj Bartusz absolvoval pražské štúdium. Excelentná sochárka Mária Bartuszová pochádzala z Prahy a v Košiciach, kde prežila svoj život, vytvorila svoje jedinečné výtvarné dielo. Diela výnimočného košického maliara Júliusa Jakobyho

1.

Angyal Gejza, Snímanie z kríža, 1928,
olej, preglejka, 47 x 60 cm
2.

Augusta Jaroslav, Žena v kroji, okolo 1905,
olej, plátno, 60 x 47 cm
3.

Bazovský Miloš Alexander, Okno, 1951,
olej, lepenka, 47 x 30 cm
4.

Bazovský Miloš Alexander, Zátisie s džbánom, 1951,
olej, lepenka 30 x 47 cm
5.

Bendík Jozef, Pri kvete, 1933,
olej, kartón, 25 x 19 cm
6.

Benka Martin, V zime na dvore, okolo 1915,
olej, plátno, 36 x 49,5 cm
7.

Benka Martin, Krajina, 30-te roky,
olej, plátno, 22 x14,5 cm
8.

Collinásy Juraj, Zamyslená, 1949,
olej, kartón, 42 x 32 cm
9.

Collinasy Juraj, Sestry, 1949,
olej, kartón, 43 x 30 cm
10.

Čordák Ludovít, Cesta na Bankov, 1906,
olej, plátno, 34,5 x 40 cm
11.

Čordák Ludovít, Hrnčiariska ulica v Košiciach, 1930,
olej, kartón, 68 x 48,5 cm
12.

EckerdT Alexander, Autoportrét, 1969,
olej, plátno, 61 x 46 cm
13.

Feigl Bedřich, Zjavenie Anjelov, 1930-35,
olej, plátno, 33 x 41 cm
14.

Foltýn František, Strechy, 1923,
akvarel, papier, 17 x 26 cm
15.

Foltýn František, Pod horou, 1942,
akvarel, papier, 27 x 40 cm
16.

Guderna Ladislav, Javorový list, 1964,
olej, plátno, 105 x 75 cm
17.

Grus Jaroslav, Pivonie, 1941,
olej, plátno, 65 x 50 cm
18.

Grus Jaroslav, Červené mesto, 50-te roky,
olej, kartón, 28,8 x 46,3 cm
19.

Hála Jan, Krajina s koscom, 1956,
olej, dýha, 33 x 30 cm
20.

Hála Jan, Dievča v kožuchu, 1935,
akvarel, papier, 42 x 28 cm
21.

Halász-Hradil Elemír, Zátisie s hodinami, 1908,
olej, plátno, 46 x 56 cm
22.

Hložník Vincent, V cirkuse, 1947,
olej a tempera, kartón, 43 x 59 cm
23.

Hložník Vincent, Apokalypsa, 1979,
olej, kartón, 75,5 x 59 cm
24.

Chlupáč Miloslav, Akt s mesiacom a hlavou – Spiaca, 1969,
olej, plátno, 120 x 100 cm
25.

Chlupáč Miloslav, Matka s dieťaťom, 2000,
olej, plátno, 100 x 80 cm
26.

Jakoby Július, Pri stole, 1966,
olej, plátno, 60 x 40 cm
27.

Jakoby Július, U kováča, okolo 1950,
olej, karón, 35 x 43 cm
28.

Jasusch Anton, Kytica, 1958-60,
pastel, papier, 60 x 45 cm
29.

Jiroudek František, Ležiaci akt, 40te roky,
olej, plátno, 64 x 81 cm
30.

Jiroudek František, Zázrivá, 1980,
olej, plátno, 35 x 50,5 cm
31.

Kollár Jozef, Brezy, 1963,
olej, kartón, 35 x 42 cm
32.

Kollár Jozef, Krajina s riekou, 1971,
olej, plátno, 50 x 60 cm
33.

Kompánek Vladimír, Mačka, 90-te roky,
olej, sololit, 40 x 28 cm
34.

Kompánek Vladimír, Léda s labutou, 90-te roky,
olej, sololit, 34 x 45 cm
35.

Koreszka Július, Starohorský most v Skalici,
olej, kartón, 25 x 30 cm
36.

Koreszka Julius, Poľovnícke zátisie,
olej plátno, 60 x 50 cm
37.

Kraicová Viera, Tajomná, 1979,
olej, plátno, 54 x 45,5 cm
38.

Kuba Ludvík, Praha - nábrežie s povozom,
olej, kartón, 48 x 68 cm
39.

Laluha Milan, Chlapi z Mičinej, 70-te roky,
olej, plátno, , 43x81 cm
40.

Laluha Milan, Tetky pred kostolom, 1980,
olej, plátno, 52 x 62 cm
41.

Malý František, Portrét, 1973,
olej, plátno 60 x 72 cm
42.

Malý František, Krajina, 1973,
olej, plátno, 75 x 65 cm
43.

Matejka Peter, Kytica, 1946,
olej, kartón, 59 x 43 cm
44.

Mousson Jozef Teodor, Na trhu s plátnom, 1920,
olej, kartón, 35,5 x 45,5 cm
45.

Mudroch Ján, Zátisie s čajníkom a ovocím, 1941,
olej, kartón, 40 x 60 cm
46.

Nemeš Endre, Chaos v meste, 1945,
olej, plátno, 50 x 85 cm
47.

Nemčík Július, Pračky na potoku, 1948,
olej, plátno, 38,5 x 48 cm
48.

Nevan Eugen, Žena s vejárom, okolo 1940,
olej, plátno, 41 x 35 cm
49.

Novák Václav Vojtech, Zátisie, 1931,
olej, plátno, 54,5 x 66 cm
50.

Paur Jaroslav, Červené stretnutie, 70-te roky,
olej, plátno, 92 x 70 cm
51.

Paur Jaroslav, Tmavý satelit, 70-te roky ,
olej, plátno, 120 x 90 cm
52.

Radimský Václav, Krajina s riekou, nedatované,
42 x 57 cm
53.

Slaviček Jan, Zátisie s tanierom a pohárom, nedatované,
olej, kartón, 34 x 33 cm
54.

Slaviček Jan, Chrám sv. Mikuláša, nedatované,
olej, kartón, 27 x 32 cm
55.

Sokol Koloman, Šedivé ráno, 1931,
lept, 32 x 25 cm
56.

Sokol Koloman, V uličke, 1932,
lept s akvatintou, 37 x 29 cm
57.

Szabó Július, Nevesta, 1965,
olej a tempera, kartón, 90 x 65 cm
58.

Šimák Lev, Vlák, 1943,
olej, plátno, 53 x 73 cm
59.

Špála Václav, Jarná kytica s Otavou v pozadí, 1938,
olej, plátno, 88 x 65 cm
60.

Tittelbach Vojtech, Čierne slnko, 1936,
komb. technika, 25 x 33 cm
61.

Uprka Joža, Na lúke, okolo 1923,
olej, plátno, 40 x 51,3 cm
62.

Vobecký František, Zátisie, 30-te roky,
olej, plátno, 80 x 65 cm
63.

Vobecký František, Stromy v dedine, 1943,
olej, plátno, 65x75 cm
64.

Vobecký František, Na okne, 1966,
olej, plátno, 96 x 69 cm
65.

Votruba Jaroslav, Kriváň, 1938,
olej, kartón, 45 x 49 cm
66.

Weiner-Král Imro, Jar na lazoch - Vlkov, 1964,
olej, kartón, 69x49,5 cm
67.

Weiner-Král Imro, Dievča s kyticou, 60-te roky,
olej, plátno, 54 x 45 cm
68.

Zmeták Ernest, Akt, 1970,
olej, plátno, 69 x 55 cm
69.

Zmeták Ernest, Kytica v modrej váze, 1972,
olej, plátno, 62 x 46 cm
70.

Želibský Ján, Útek, 1940,
olej, plátno, 50 x 40 cm

Autor výstavy: Jozef Pokorný/CMUK
Kurátor výstavy/text: Peter Markovič
Kunsthalle/Hala umenia Košice, Rumanova 1, 040 01 Košice
24. marec – 28. máj 2017

Výstava sa uskutočnila vďaka finančnej podpore spoločnosti Saffron Beds
Reprodukcia na titulnej strane: Miloslav Chlupáč, Akt s mesiacom a hlavou – Spiaca, 1969

